

Skidelsky, Robert, 2021. *What's Wrong with Economics: A Primer for the Perplexed*. New Haven and London: Yale University Press.

Anmälan av Benny Carlson

Robert Skidelsky, 83-årig professor i politisk ekonomi vid University of Warwick, är mest känd för en stor biografi i tre delar om John Maynard Keynes. Det arbetet har satt sina spår. För Skidelsky är Keynes den främste av nationalekonomer.

Inspirationen från Keynes genomsyrar Skidelskys till omfånget modesta (224 sidor) men till innehållet encyklopediska *What's Wrong with Economics?*. Boken avhandlar den renodlat neoklassiska nationalekonomins enkel-spåriga inre liv och bristande yttre förankring i en rad korta och slagkraftiga kapitel om metod, behov, tillväxt, jämvikt, modeller och lagar, psykologi, sociologi, institutionalism, makt, doktrinhistoria, ekonomisk historia och etik.

Skidelsky inleder (s. xi) med konstaterandet att nationalekonomin ser sig som herre på den samhällsvetenskapliga täppan:

The uniform of economics is very impressive. It is replete with models, equations, regressions, statistics: the claims to authority we associate with science, and whose absence condemns studies like sociology and politics to the status of inferior, in other words palpably non-authoritative, musings.

De flesta av Skidelskys invändningar mot den ortodoxa, främst modellbyggande neoklassiska, nationalekonomin har länge ventilerats av olika heterodoxa skolor. Det gäller sånt som *homo economicus*, långtgående abstraktion och matematisering och tanken att ekonomiska lagar som är förhärskande i ett modernt kapitalistiskt samhälle kan appliceras oavsett tid och rum. Men Skidelsky sammanfattar invändningarna med schvung och vässar dem med egna formuleringar. Han menar också, som så många andra kritiker, att den neoklassiska metodarsenalen är ideologiimpregnerad. Man skulle, på svensk botten, kunna jämföra med Gunnar Myrdals *Vetenskap och politik i nationalekonomin* (1930). Anklagelsen om ideologiimpregnering är förstas en bumerang som träffar såväl Myrdal som Skidelsky.

Benny Carlson är professor emeritus i ekonomisk historia vid Ekonomihögskolan, Lunds universitet.
E-post: benny.carlson@ekh.lu.se

Låt oss syna några av Skidelskys paradnummer. Främst i skottlinjen står inte oväntat ekonomernas syn på individen som en isolerad, egenintresserad och maximerande räknemaskin (s. 2): "Their world is peopled with human robots and they aim to establish 'laws' about the behavior of these machine-like creatures." Skidelskys (s. 3) människosyn är en annan: "Humans are parts of complex systems, whose motions cannot be explained by the causal laws on which natural science is built." En av ekonomernas drivkrafter är "fysikavund" (s. 6): "Like the technologists, they believe that with enough data and computing power they can 'crack the code' of human behaviour." De ekonomiska modellerna är emellertid inte miniatyrversioner av verkligheten utan logiska deduktioner från "sanningar" som fastställts intuitivt. Enligt Skidelsky är ekonomernas hypoteser därför till stor del omöjliga att testa.

Skidelsky vill vända upp och ner på steken. I stället för att börja med individers beteende i en atomistisk värld vill han ta ett samhällsvetenskapligt grepp som kombinerar ekonomi med insikter från historia, sociologi, statsvetenskap och psykologi. Här går han i takt med Keynes som ansåg att ekonomen måste vara på en gång matematiker, historiker, statsman och filosof. Och, för den delen, i takt med svenska ekonomer som Gunnar Myrdal och Johan Åkerman, vilka förordade samhällsvetenskapliga angreppssätt.

Mästerskurken i Skidelskys historia (s. 28) är Lionel Robbins som definierade ekonomiämnet i termer av oändliga behov och knappa resurser: "The sanction economics has given to unlimited wants has brought back the Malthusian problem, as consumption presses on the planet's natural resources." Skidelsky är följaktligen skeptisk till möjligheten av oändlig tillväxt och förespråkare av något slags mättnadstillstånd och av en välfärdsstat som omfördelar inkomster i syfte att eliminera fattigdom. Han anser att vissa ekonomers syn på staten som inkompetent, korrupt och rovgirig bottnar i den kritik Adam Smith för snart 250 år sen riktade mot den tidens kungliga monopol och saknar bäring på en modern, demokratisk stat.

I den ekonomiska teorin skapar rörelsen mot jämvikt – motsvarigheten till fysikens gravitation – ordning i tillvaron. Den dynamik och oordning som förekommer i verkligheten antas bero på externa chocker. Jämviktspriset skapas av egenintresserade individer, hushåll och företag som ser till att utbud och efterfrågan möts. På förkapitalistiska marknader rådde emellertid en annan ordning där priset bestämdes av sedvänjor och uppfattningar om rättvisa (s. 53): "Thus the economist's idea of intersecting supply and demand curves was alien to the pre-capitalist mind." När priserna i en modern ekonomi inte betar sig som förväntat, som på en auktion, förklaras det med friktion. Skidelsky (s. 55) sparar inte på ironin: "Humans are an endless disappointment to economists. They mess up their equations." Många ekonomer håller ändå fast vid jämviktstanken (s. 56): "They love it for its own sake." Skidelsky (s. 59) ser

också ett ideologiskt motiv: "If markets are naturally self-balancing they don't need governments to balance them."

Hur står det då till med den mänskliga robotens psyke? Skidelsky (s. 80) avfyrrar ännu en giftpil: "Relations with other human robots are purely instrumental; *homo economicus* interacts with others, but is unbound by social ties. His axiomatic character is designed to ensure the autonomy of economics from history or culture." Robotarna har enligt ekonomerna tillgång till all nödvändig information och är alltigenom rationella. I fråga om de experiment som genomförs för att bestämma vad som är rationellt citerar Skidelsky (s. 89) en av mina gamla kollegor inom ekonomisk historia, Lars Pålsson Syll: "The important activities of most economic agents do not usually include throwing dice or spinning roulette-wheels." Beteendekonomen har enligt Skidelsky inte förbättrat situationen nämnvärt. De har funnit en del avvikande beteenden men sätter inte in dem i ett socialt sammanhang.

Därmed är Skidelsky framme vid sociologin. Om nationalekonomin utgår från metodologisk individualism, med antaganden om hur individers beteenden formar helheten, utgår sociologin från metodologisk holism och försöker förstå hur institutioner och kollektiv formar individuella beteenden (s. 94): "That one's position in society affects one's choices is obvious to anyone not thoroughly trained in neoclassical economics." Det idealiska, menar Skidelsky, är om ekonomi och sociologi kan komplettera varandra. Så, exempelvis, behövs sociologiska insikter för att förstå vår tids populistiska revolter bland grupper som ser sig som ekonomiska förlorare. Skidelsky klagar på att marknaderna har kommodifierat människorna och ser välfärdsstaten som en sund motreaktion men tänker inte på att en stat i jakt på intäkter måste kommodifiera alla mänskliga tjänster och gentjänster för att kunna beskatta dem.

Ett kapitel handlar om institutionalism, som beskrivs som "economics' nod to sociology" men där nyinstitutionalister som Ronald Coase, Douglass North och Mancur Olson låter *homo economicus* sitta kvar i förarsätet (s. 110). Skidelsky tar därefter upp den fråga som står i centrum för statsvetenskapen: makten. Han menar att ekonomerna genom att utgå från marknadskonkurrens osynliggör ekonomins maktaspekter. Han anser att man i stället för att börja läroböckerna med konkurrens som normalfall och därefter introducera monopol och oligopol som undantag borde börja med en allmän teori om marknader där konkurrensmarknaden är ett specialfall. Han beklagar att balansen mellan kapital och arbete tippat över till kapitalets fördel det senaste halvsekle. Det är inte direkt förvånande. När arbetarklassen krymper, liksom bondeklassen dessförinnan, minskar naturligtvis dess inflytande. Maktkapitlet utmynnar i följande slutsats (s. 136):

The weakness of economics in handling power is part and parcel of the absence of institutions from its map of reality. The only

actors in its map are maximising individuals. A proper economics would start with institutions – classes, organisations, and social norms – and then try to show how these shape individual choices. The objection is that such an approach is impossible to model mathematically. For mathematical modelling you need tight priors from which you can deduce precise quantitative conclusions. With any other approach you fall into – God forbid – political economy. To this objection Keynes gave an answer which to me is irrefutable: in matters of public policy it is better to be approximately right than precisely wrong.

Skidelskys argument för doktrinhistoriska studier är intressant: ”The main reason for studying the history of economic thought is to question the claim that economic knowledge is cumulative” (s. 137). Det har alltid funnits parallella spår och en del äldre spår kan vara mer fruktbara än yngre. Är det möjligen just därför doktrinhistorien i huvudsak har rensats ut från de nationalekonomiska läroplanerna? Skidelsky redogör för ekonomiska metodstrider och betecknar redaktörerna för amerikanska ekonomiska tidskrifter och deras granskande hjälpare som ”gatekeepers” med uppgift att hålla avvikelser från rådande paradigmet borta. Han framför (s. 147) en from förhoppning: ”American economics spread with American power; the decay of that power may finally open up a field which has seemed increasingly closed.”

Naturligtvis har jag som ekonomihistoriker med särskilt intresse närmat mig Skidelskys kapitel om ekonomisk historia. Han börjar med en tydlig tumregel: ”Economics should be a historically grounded social science” (s. 149). Historien utgör ett memento för ekonomernas anspråk på att ha funnit universella lagar, baserade på antaganden om att människor alltid haft samma värderingar och motiv. Ortodoxa ekonomer använder historien som källa till numeriska data med vilka de kan testa sina teorier. Varför, undrar Skidelsky med en elegant vändning: “[...] if economists are already in possession of universally valid laws, there is no point in turning to history to help discover them” (s. 150). Slutsats: ”Economists should approach history in an enquiring, rather than a conquering, frame of mind” (s. 154).

Lionel Robbins får skulden för att nationalekonomin kastat moral och etik över bord. Huruvida dess modeller syftar till att beskriva hur människor beter sig eller föreskriva hur människor bör bete sig spelar ingen roll: ”Either way no ethics is involved, only arithmetic” (s. 162). Tanken att alla som deltar i produktionen får sin rättvisa ersättning efter vad de bidrar med på marginalen trollar bort det faktum att många ersättningar bygger på makt.

Skidelsky beklagar det moraliska förfall han anser västvärlden drabbats av när religion och sedvänjor gett vika. I så måtto är han konservativ samtidigt som han framstår som keynesiansk socialdemokrat. De båda positionerna är

förvisso inte så svåra att förena. Att det svenska socialdemokratiska statsbygget förefaller ha skapat sekulariserade och individualistiska medborgare är emellertid något Skidelsky borde fundera över. Detta bygge har ofta karakteriserats i termer av social ingenjörskonst. Skidelsky ser å sin sida neoklassikerna som sociala ingenjörer eftersom de vill stöpa om den mänskliga naturen i linje med *homo economicus*.

I sin slutkläm återvänder Skidelsky (s. 193) till det förhållandet att national-ekonomin börjar med mikroekonomiska antaganden för att förklara vad som händer på makroplanet:

My ideal textbook would reverse the causation. I would start with the institutions of the macroeconomy and show how they structure markets and shape individual choices within markets. [...] There would be no assumptions about individual behavior except that individuals act as rationally as they can in the incomplete conditions of knowledge in which they find themselves.

Skidelskys frontalangrepp på neoklassikerna är såväl tänkvårt som underhållande. Han resonerar ibland om vad som finns ”in the mind of the horse”, vilket för tanken till det råd vår svenske ekonom David Davidson en gång gav till sin elev Per Jacobsson: ”Då Du skriver, bör Du förfara som en häst, som går gatan rakt fram, och inte som en hund, som springer in i varje portgång och nosar” (1939: 9). Det torde emellertid krävas rejäla skyggglappar för att inte se att individers beteende på marknader äger rum i sammanhang som präglas av institutioner, kollektiva tillhörigheter och moraliska påbud. Det är troligen lättare för en konservativ eller radikal än för en liberal att inse detta (samhällsvetenskap och ideologi är svåra att särskilja) eftersom de förra har större tilltro till kollektiva lösningar. Men även den som sätter individen i centrum måste inse att marknader är inbäddade i sammanhang och att teorier utformade i en modern marknadsekonomi inte kan krängas ner när och var som helst. Det är förvisso lättare att vara kritisk än konstruktiv men om en akademisk utbildning avser att innehålla inslag av kritiskt tänkande borde en bok av detta slag ändå vara obligatorisk läsning.

Referenser

- Jacobsson, Per, 1939. ”David Davidson”, *Ekonomisk Tidskrift* 41(1), s. 1-10.
- Myrdal, Gunnar, 1930. *Vetenskap och politik i nationalekonomien*. Stockholm: Norstedt.